

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

Р І Ш Е Н Н Я

КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень другого речення частини сьомої статті 43, першого речення частини першої статті 54 Закону України „Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб“

м. Київ
20 грудня 2016 року
№ 7-рп/2016

Справа № 1-38/2016

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича – головуючого,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича – доповідача,
Касмініна Олександра Володимировича,
Колісника Віктора Павловича,
Кривенка Віктора Васильовича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Мойсика Володимира Романовича,
Саса Сергія Володимировича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Тулицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шевчука Станіслава Володимировича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень другого речення частини сьомої статті 43, першого речення частини першої статті 54 Закону України „Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб“

від 9 квітня 1992 року № 2262–XII (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 29, ст. 399) зі змінами.

Приводом для розгляду справи стало конституційне подання Верховного Суду України; підставою для розгляду справи є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність положень другого речення частини сьомої статті 43, першого речення частини першої статті 54 Закону України „Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб“.

Заслухавши суддю-доповідача та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції Президента України, Голови Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства юстиції України, Пенсійного фонду України, науковців Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національної академії внутрішніх справ, Національного університету „Одеська юридична академія“, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Верховний Суд України звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення другого речення частини сьомої (у конституційному поданні – частини п'ятої) статті 43, першого речення частини першої статті 54 Закону України „Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб“ від 9 квітня 1992 року № 2262–XII зі змінами (далі – Закон № 2262) у взаємозв'язку з пунктом 2 розділу III „Прикінцеві положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення“

від 2 березня 2015 року № 213–VIII (далі – Закон № 213), пунктом 2 розділу II „Прикінцеві положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України“ від 24 грудня 2015 року № 911–VIII (далі – Закон № 911).

Відповідно до підпункту 3 пункту 1 розділу I Закону України „Про внесення змін до деяких законів України щодо соціального захисту резервістів, які постраждали внаслідок участі в антитерористичній операції, та членів їх сімей“ від 12 квітня 2016 року № 1080–VIII статтю 43 Закону № 2262 після частини третьої доповнено двома новими частинами, у зв'язку з чим частина п'ята цієї статті стала частиною сьомою без змін у змісті, що не перешкоджає проведенню її перевірки на відповідність Конституції України (конституційність).

Колегія суддів Конституційного Суду України Ухвалою від 16 червня 2016 року відкрила конституційне провадження у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень другого речення частини сьомої статті 43, частини першої статті 54 Закону № 2262, а в частині перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) пункту 2 розділу III „Прикінцеві положення“ Закону № 213, пункту 2 розділу II „Прикінцеві положення“ Закону № 911 відмовила у відкритті конституційного провадження у справі на підставі пункту 2 статті 45 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

Відповідно до положень другого речення частини сьомої статті 43 Закону № 2262 тимчасово, у період з 1 січня 2016 року по 31 грудня 2016 року, обмежено максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною) сумою, що не може

перевищувати 10740 гривень. Положеннями першого речення частини першої статті 54 призупинено виплату призначеної пенсії особам (крім інвалідів I та II груп, інвалідів війни III групи, ветеранів військової служби та учасників бойових дій, осіб, на яких поширюється дія пункту 1 статті 10 Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту“), які працюють на посадах та на умовах, передбачених законами України „Про державну службу“, „Про прокуратуру“, „Про судоустрій і статус суддів“.

На думку Верховного Суду України, положення другого речення частини сьомої статті 43, першого речення частини першої статті 54 Закону № 2262 суперечать частині першій статті 8, частині п'ятій статті 17, частинам другій, третій статті 22, частині першій статті 46, частині першій статті 58, статті 64 Конституції України. Обґрунтовуючи неконституційність оспорюваних положень Закону № 2262, суб'єкт права на конституційне подання дійшов висновку, що внаслідок тимчасового обмеження максимального розміру пенсії військовослужбовців на рівні 10740 гривень та призупинення її виплати окремим категоріям працюючих осіб відбулося звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод військовослужбовців на соціальний захист, зокрема права на отримання пенсії.

2. Вирішуючи питання, порушені у конституційному поданні, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. Україна проголошена суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, суверенітет якої поширюється на всю її територію (стаття 1, частина перша статті 2 Конституції України).

В Україні визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; норми Конституції України є нормами прямої дії; органи державної влади та

органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (стаття 8, частина друга статті 19 Основного Закону України).

Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу; оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України; держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей (частини перша, друга, п'ята статті 17 Основного Закону України).

2.2. Конституційний Суд України зазначає, що забезпечення державою соціального захисту громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей закріплено у частині п'ятій статті 17 розділу I „Загальні засади“ Конституції України, який визначає такі основи конституційного ладу в Україні, як, зокрема, суверенітет, територіальна цілісність та недоторканність України, захист яких покладається на Збройні Сили України та інші військові формування.

Відповідно до статті 156 Основного Закону України законопроект про внесення змін до розділу I „Загальні засади“ подається до Верховної Ради України Президентом України або не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України і, за умови його прийняття не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України, затверджується всеукраїнським референдумом, який призначається Президентом України.

Особлива конституційна процедура внесення змін до розділу I „Загальні засади“ Конституції України обумовлена специфікою предмета

його регулювання – основи конституційного ладу в Україні – зокрема необхідністю забезпечення національної безпеки і оборони України, потребами захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України як суверенної й незалежної, демократичної, соціальної та правової держави.

Зазначене є підставою для висновку, що особи, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, створених відповідно до законів України, а також члени їхніх сімей мають спеціальний статус та особливі умови соціального захисту.

Конституційний Суд України неодноразово розглядав питання, пов'язані з реалізацією права на соціальний захист, і сформулював правову позицію, згідно з якою в Конституції України виокремлюються певні категорії громадян України, що потребують додаткових гарантій соціального захисту з боку держави; до них, зокрема, належать громадяни, які відповідно до статті 17 Конституції України перебувають на службі, у тому числі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, органах, що забезпечують суверенітет і територіальну цілісність, її економічну та інформаційну безпеку (рішення від 20 березня 2002 року № 5-рп/2002, від 17 березня 2004 року № 7-рп/2004).

Організаційно-правові та економічні заходи, спрямовані на забезпечення належного соціального захисту громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей пов'язані не з втратою працездатності, безробіттям або відсутністю достатніх засобів для існування (стаття 46 Конституції України), а особливістю виконуваних ними обов'язків щодо забезпечення однієї з найважливіших функцій держави – захисту суверенітету, територіальної цілісності України (частина перша статті 17 Основного Закону України).

Конституційний Суд України зазначав, що необхідність додаткових гарантій соціальної захищеності цієї категорії громадян як під час

проходження служби, так і після її закінчення зумовлена, зокрема, тим, що служба у Збройних Силах України, інших військових формуваннях та правоохоронних органах держави пов'язана з ризиком для життя і здоров'я, підвищеними вимогами до дисципліни, професійної придатності, фахових, фізичних, вольових та інших якостей (абзац другий пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 20 березня 2002 року № 5-рп/2002, абзац четвертий пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 17 березня 2004 року № 7-рп/2004).

Конституційний Суд України вважає, що норми-принципи частини п'ятої статті 17 Конституції України щодо забезпечення державою соціального захисту громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей є пріоритетними та мають безумовний характер. Тобто заходи, спрямовані на забезпечення державою соціального захисту вказаної категорії осіб, у зв'язку, зокрема, з економічною доцільністю, соціально-економічними обставинами не можуть бути скасовані чи звужені.

Оспорюваними положеннями Закону № 2262 тимчасово, у період з 1 січня 2016 року по 31 грудня 2016 року, обмежено максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною) сумою, що не може перевищувати 10740 гривень (друге речення частини сьомої статті 43), а також призупинено виплату призначеної пенсії особам (крім інвалідів I та II груп, інвалідів війни III групи, ветеранів військової служби та учасників бойових дій, осіб, на яких поширюється дія пункту 1 статті 10 Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту“), які працюють на посадах та на умовах, передбачених законами України „Про державну службу“, „Про

прокуратуру“, „Про судоустрій і статус суддів“ (перше речення частини першої статті 54).

Конституційний Суд України стверджує, що обмеження максимального розміру пенсії та призупинення виплати призначеної пенсії особам, яким право на пенсійне забезпечення встановлене Законом № 2262, порушує суть конституційних гарантій щодо безумовного забезпечення соціального захисту осіб, передбачених частиною п'ятою статті 17 Конституції України, які зобов'язані захищати суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність України.

Виходячи з наведеного Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення другого речення частини сьомої статті 43, першого речення частини першої статті 54 Закону № 2262 суперечать статті 17 Конституції України.

2.3. Конституційний Суд України, керуючись частиною третьою статті 61 Закону України „Про Конституційний Суд України“, вважає, що з підстав, наведених у цьому Рішенні, підлягають визнанню такими, що не відповідають статті 17 Конституції України, положення першого речення частини сьомої статті 43 Закону № 2262, згідно з якими „максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною) не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність“.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 70, 73 Закону України „Про Конституційний Суд України“, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення Закону України „Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб“ від 9 квітня 1992 року № 2262–ХІІ зі змінами, а саме:

– частини сьомої статті 43, згідно з якими максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною) не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність; тимчасово, у період з 1 січня 2016 року по 31 грудня 2016 року, максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною) не може перевищувати 10740 гривень;

– першого речення частини першої статті 54, відповідно до яких тимчасово, у період з 1 січня 2016 року по 31 грудня 2016 року, особам (крім інвалідів I та II груп, інвалідів війни III групи, ветеранів військової служби та учасників бойових дій, осіб, на яких поширюється дія пункту 1 статті 10 Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту“), які працюють на посадах та на умовах, передбачених законами України „Про державну службу“, „Про прокуратуру“, „Про судоустрій і статус суддів“, призначені пенсії/щомісячне довічне грошове утримання не виплачуються.

2. Положення частини сьомої статті 43, першого речення частини першої статті 54 Закону України „Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової

служби, та деяких інших осіб“ від 9 квітня 1992 року № 2262–XII зі змінами, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов’язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у „Віснику Конституційного Суду України“ та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ